ՏԱՍՆ ԵՒ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1887** ԹՒԻՆ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրօգրամայով: Մենք կը ստանանք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տունը:)

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչ առաջադիմութիւն արաւ մեր մամուլը.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Մօսկվայից. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բօլգարական հարցը և Եւրօպան. Նամակ Շվէյցարիայից. Արտաքին լուրեր.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. —ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Վիէննայի հրէաները.

ԻՆՉ ԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՒ ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

—

„Մշակի“ լոյս տեսնելուց նախընթաց տարին, այն է 1871 թւին, կային ամբողջ Ռուսաստանում երկու Հայոց պարբերական հրատարակութիւններ միայն՝ „Հայկական Աշխարհ“ ամսագիրը և „Մեղու Հայաստանի“ շաբաթաթերթը: Նրանցից առաջինը, որ տպւում էր, ուղղութեան տեսակէտից, միմեանց մէջ ոչինչ կապ չունեցող պատահական յօդւածներ, ունէր ընդամենը մօտ 100 բաժանորդ, երկրորդը՝ որ լցնում էր իր էջերը Կ. Պօլսի „Մասիսից“ արտատպած լուրերով և Մայնրիդի մանկական գրուածների թարգմանութիւններով, ունէր ընդամենը մօտ 200 բաժանորդ:

Շուտով „Հայկական Աշխարհը“ դադարեցրեց իր գոյութիւնը և մնաց միայն „Մեղուն“ որ շարունակում էր մինչև 1871 թւի դեկտեմբերի վերջը իր ողորմելի գոյութիւնը: Վերջապէս, նա էլ դադարեց և այլ ևս ոչ մի Հայոց թերթ չէր հրատարակվում ամբողջ Ռուսաստանում:

„Մշակը“ սկսեց հրատարակվել: Եւ ահա 1872 թւին, նրա լոյս տեսնելուց երեք թէ չորս ամսից յետոյ, կրկին երևում է „Մեղուն“ նոր կազմակերպութեամբ, նոր դիրքով, նոր աշխատակիցներով: Մինչև 1872 թիւը „Մեղուն“ ոչինչ ուղղութիւն չունէր, ոչինչ դրօշակ, ոչինչ համոզմունք, ոչինչ նպատակ,—բայց ահա երևեցաւ „Մշակը“, որ քննադատում, մտրակում էր և վերանորոգութիւն էր առաջարկում: Խաւար և տգէտ մարդկանց կարծիքով քննադատել, մտրակել, վերանորոգութիւն առաջարկել՝ նշանակում է ք ա ն դ ե լ և ոչ թէ կառուցանել: Եւ ահա մեր այդպէս ասված ի ն տ ե լ ի գ ե ն ց ի ա ն, համալսարանական երիտասարդութիւնը, իր սահմանափակ և կարճատես խելքով սկսեց հետևեալ դատողութիւնն անել. „եթէ Հայոց գրական ամբողջ ասպարէզը մնում է մի թերթին, որ ա մ է ն բ ա ն քանդում է, պէտք է հիմնել մի այլ օրգան, որ պ ա հ պ ա ն է ր ազգը քանդող ձեռքերից“: Եւ այդ ո ւ ս ո ւ մ ն ա կ ա ն երիտասարդութիւնը վերանորոգեց „Մեղուն“ որպէս „Մշակի“ հակաօրգան, որպէս մի անհրաժեշտ թերթ, որ պէտք է ազգը և եկեղեցին պահպանէր „Մշակի“ քանդող ձեռքերից:

Այնուհետև „Մշակը“ և „Մեղուն“ տասն և չորս տարի շարունակ ներկայացնում էին երկու հակապատկերներ: Ամբողջ տասն և չորս տարիների ընթացքում այդ երկու թերթերը սկզբունքով միմեանց կատարելապէս հակառակ էին, նրանց մէջ շօշափման ոչ մի կէտ չը կար, ոչ մի հարցում երբէք չէր կարող նրանց մէջ համերաշխութեան նշոյլն անգամ լինել....

Բայց „Մեղուի“, ազգը և եկեղեցին քանդող ձեռքի դէմ պահպանող այդ թերթի՝ համակրողների, կուսակիցների թիւը, ընթերցողների և բաժանորդների կօնտինգենտը հետզհետէ պակասում, նուազում էր, իսկ ք ա ն դ ո ղ, ա ր մ ա տ ա կ ա ն հռչակված „Մշակի“ բաժանորդների թիւը, թէև դանդաղ կերպով, հետզհետէ աւելանում էր և աւելանում.... Ինչո՞վ պէտք է բացատրվէր „Մեղուի“ կարծիքով, այդ տխուր, անմխիթար երևոյթը, եթէ ոչ ժողովրդի անհասկացողութեամբ, նրա տգիտութեամբ.... Հարկաւոր էր ուրեմն ժողովրդի աչքերը բաց անել „Մշակի“ իսկական դերի վրա, հարկաւոր էր ցոյց տալ ազգին որ „Մշակը“ վնասակար է, քանդող է, արմատական է, դաւաճան է..... Եւ տասն ու չորս տարի շարունակ ոչինչ միջոց չը խնայվեցաւ այդ նպատակին հասնելու համար: „Մշակը“ ոչնչացնելու, նրա յարգը ժողովրդի աչքում վայր գցելու համար, տասն և չորս տարի շարունակ „Մեղուի“ էջերի վրա հարիւրաւոր գրիչներ ջանում էին յեղաշրջել մտքերը, մոլորեցնել համոզմունքները, խաւարեցնել առողջ դատողութիւնը, կեղծել պատմական իրողութիւնները, վայր գցել իդէալները, անբարոյականացնել պրինցիպները, բթացնել լօգիկան....

Դարձեալ ոչինչ չօգնեց. „Մշակի“ ընթերցողների, համակրողների շրջանը հետզհետէ լայնանում էր, իսկ „Մեղուն“ հետզհետէ կորցնում էր ընթերցողների կօնտինգենտը, կորցնում էր հողը իր ոտքերի տակ և այսօր ստիպված է յայտնել, որ խապառ դադարեցնելու է իր գոյութիւնը....

Բայց եթէ „Մեղուն“ այլ ևս չը կայ, այդ չէ նշանակում, թէ չը կայ այն ընթերցողների, թէև սակաւաթիւ, շրջանը, որի համար մի տեսակ կենսական պահանջ է՝ նպաստել ամէն միջոցներով „Մեղուի“ պէս մի թերթի գոյութեանը: Ոչ, այդ շրջանը մեր մէջ կայ, և կայ էլ „Մեղուի“ ուղղութեան արժանի ժառանգը:

Ո՞վ է ժառանգել „Մեղուի“ դաւանած սկզբունքները, նրա դրօշակը, ո՞վ է այն օրգանը, որ հաւատացած է, կամ գոնէ ուրիշներին է ուզում հաւատացնել թէ իր գոյութիւնը ա ն հ ր ա ժ ե շ տ է, քանի որ կայ „Մշակը“, թէ ամէն բան կը քանդվէր „Մշակի“ ձեռքով, եթէ ինքն պահապան հրեշտակի պէս չը պաշտպանէր ազգի և եկեղեցու գոյութիւնը աւերիչ ձեռքերի դէմ.... „Մեղուի“ և Սիմէօնեանցի այդ ժառանգը մեր մ ի ա կ ա մ է ն օ ր ե ա յ թերթն է:

Բայց հարցը դրա մէջն է թէ ի՞նչ շահվեցաւ հասարակութիւնը այդ ժառանգութեան մի ձեռքից միւս ձեռքն անցնելուց: Եթէ համեմատենք երկու թերթի, հօր և իր հարազատ որդու, հարազատ ժառանգի ուղղութիւնն ու բռնած ընթացքը և երկուսի գործ դրած միջոցները,—համեմատութիւնը ազնւութեան տեսակէտից դարձեալ „Մեղուի“ օգտին կը լինի: Մենք կըրկնում ենք՝ ճշմարիտ է որ „Մեղուն“ իր ամբողջ գոյութեան ընթացքում, ինքն իր բոլոր արբանեակներով՝ յեղաշրջում էր մտքերը, մոլորեցնում էր համոզմունքները,

---

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՀՐԷԱՆԵՐԸ

—

Վիէննայում այս պատճառով է որ Solides Geschäft (հաստատուն, վստահելի գործ) տիտղոսը կրում են միայն շատ տարիներից ՚ի վեր, մինչև անգամ մէկ, մէկ ու կէս դարից ի վեր հիմնված քրիստոնեայ վաճառատներ, որոնց ծախած ապրանքները զուտ և մաքուր լինելով, իրանց սեպհական յաճախորդներն ունին: Այս տըները արմատացած հին և հարուստ տներ են, հետևաբար հրէաների անճոռնի մրցումներից չեն վախենար, մինչդեռ փոքր վաճառատները մեծ հարուած կը կրեն հրէական մրցումից. բայց սըրան էլ մի ճար գտած են, այն է որ այս մանր մունր վաճառատները միջերնին այժմ ընկերութիւններ կազմելով զօրանում, հարստանում են և այն ժամանակ կարողանում են մրցումների դէմ տալ:

Գործունեայ հրէան ապագայի վրա մտածելու համար ժամանակ կորցնել չի ուզեր. Նա ասում է՝ ժամանակը ոսկի է. Նա օգուտ քաղել է ուզում միմիայն ներկայից, շտապում է շարունակ փոքր առ փոքր և միշտ գործելու, առանց ապագայի մէջ լայն գործելու համար յառաջագոյն նախագծեր պատրաստելու. Նա հեռուն մտածելը համարում է ժամանակի կորուստ: Անընդհատ կաշխատի զանազան գործերով, մինչև որ ձեռք բերէ մի որ և է գումար, այն ժամանակ մասամբ նըպատակին հասած է. այնուհետև կը սկսի բաղդը փորձել, տարիների ընթացքում կաթիլ առ կաթիլ հաւաքած գումարը անվեհերութեամբ միանգամից վտանգի կենթարկէ բաղդախնդրական ձեռնարկութեանց մէջ. կամ բոլորովին կը փչանայ և նորից ա, բ, գ-ից կը սկսի, կամ բախտի մի հարուածով կարողութիւնը բիւրապատիկ կը բազմապատկէ և կը լինի մի առաւօտ՝ դրամատէր, սեղանաւոր. այնուհետև իրան համար այլ ևս ասպարէզը բաց է:

Բժշկական համալսարանում կան բազմաթիւ հրէայ ուսանողներ: Մեծ եռանդով և աշխատասիրութեամբ ուսանում են, բայց օր առաջ արհեստը սովորելով հիւանդներից ժամ առաջ փող առնելու համար այնքան աճապարում են, որ հարցաքննութեան օրերում շատերը ընկնում են, որովհետև շտապում են չափազանց: Սրանց երևակայութիւնը հանապազ խանգարեալ է. դասագրքերի, անդամազննական սրահների, պրօֆէսօրների դասերի, լսարանների մէջ երևակայում են հարուստ հիւանդներ, թանգագին օպէրասիօններ, կօնսիլիումներ (consultation) և բանկնոտներ: Ջօրօրինակ պրօֆէսօր Բիլրօտը թէպէտ աղքատները ձրիաբար է դարմանում, բայց հարուստներից, ըստ օպէրասիօնի կարևորութեան հազարներով գուլդէններ է առնում, ուստի հրէայ ուսանողը Բիլրօտի վիրաբուժական մեծագումար հասոյթներից այնքան յափշտակվում է և այդ գանձի բանալին տիրանալու համար այնքան տենչանում է, որ սաստիկ յուզմունք և նախանձից վիրաբուժական արհեստը չէ կարողանում իւրացնել և քննութեան ժամանակ խայտառակվում է:

Այսպիսի դէպքեր շատ են պատահում հրէայ ուսանողների հետ: Երևելի անդամազննութեան պրօֆէսօր Հիրտլ, որ այժմ աչքերի տկարութեան պատճառով համալսարանից հրաժարված և առանձնացած կապրի, պատմութեանց ժամանակ Երուսալէմ անունով մի հրէայ ուսանող, երկու անգամ անյաջող քննութիւն է անցրել: Երրորդ անգամ երբ ուսանողը մտել է քննութեան սրահում, դուրսը սպասում են եղել մի խումբ կրօնակից ընկերները Երուսալէմի քննութեան յաջողութեան լուրը առնելու համար: Քննութիւնը տակաւին չը վերջացած պրօֆէսօր Հիրտլի մի պիտոյք հոգալու համար քննութեան սրահից դուրս ելնելը տեսնելով, ամէնքը մէկանց պրօֆէսօրին մօտ խուճապելով հարցրել են թէ այս անգամ ինչ է պատահել Երուսալէմի հետ: Հիրտլը դառնալով դէպի հետաքրքիր հրէաները՝ «Արտասուէ և ողբա Իսրայէլ! Երուսալէմը երրորդ անգամ էլ ընկաւ» պատասխաներ է: Ինչպէս վերև յիշեցի, քրիստոնեայ դարձած հրէային երկրորդ կամ երրորդ սերունդը արդէն կատարեալ փոփոխութիւն կրած է, և իր մէջ չը տեսնվեր սեմիտական յատկանիշներ, բայց նոր մկրտվածների և կրօնապահ հրէաների մէջ, եւրօպական քաղաքակրթութիւն առած լինելով հանդերձ, կան շատեր, որ արևելեան ամենայետընկած կիսավայրենի գիւղացու չափ աւելորդապաշտ, սնոտիապաշտ և ֆատալիստ են: Հաւատում են թուղթ բացող կանանց գուշակութեանց, կախարդութեանց և այլ սրա նման խենթ ու խելառ նախապաշարեալ յիմարութեանց: Ինչ դասակարգից կուզէ թող լինի, հարուստ, աղքատ, ուսումնական, գռեհիկ ամէնքն էլ հաւատք են ընծայում ջատուկների, վհուկների, երազահանների պատգամներին:

Ասածիս ապացոյց. Վիէննայում Ռօտշիլդ Ալբերտը մի եղբայր ունի Նաթանիէլ անունով: Սա գործի չէ խառնվում, տարին մի քանի միլիօն տալիս է իրան եղբայրը և ինքը ամէնքն ուտում է, բայց որովհետև պալատների մէջ բնակվելով և ամէն օր փառաւոր և անհամար ուտելով չէ կարելի տարին մի քանի միլիօն փող վատնել, ուստի Նաթանիէլը ծախքի մի ճանապարհ գտնելու համար ծաղկանց ահագին բուրաստաններ շինել է տալիս: Իր սեպհական ամարանոցներում իւրաքանչիւր ծաղկի համար յատուկ պարտէզներ է յարդարել տալիս. Փարիզից, Օրլէանից, Իտալիայից պարտիզպաններ բերել է տալիս և բոլոր ուշադրութիւնը դարձրած է ծաղիկների մշակութեան վրա: Երկու երեք տարի առաջ Նաթանիէլ Ռօտշիլդը վարդենիների մի դրախտ շինել տալու համար իր պարտիզպանների հետ խորհրդակցած ժամանակ մի գնչու բաղդի նայող կին անց է կենում և առաջարկում է մի հացի փողի փոխարէն բաղդը կարդալ ֆինանսական թագաւորի ձեռքի ափին մէջ: Նաթանիէլը մեկնում է ձեռքը գնչուհին և ասում է՝ «գուշակիր տեսնեմ, երկար պիտի ապրեմ թէ շուտ մեռնելու եմ» (ասում են թէ Ռօտշիլդը սաստիկ վախենում է մահից): Գնչուհին, իր արհեստին կարևորութիւն տալու համար, երկար բարակ ափին գծերը քննելուց և գլուխը շարժելով մի պահ մտածելուց յետոյ ասել է՝ «տէր իմ, դուք երկար կեանք կարող էք ունենալ, եթէ շարունակ շէնքեր շինել տալով պարապվիք, ամառ, ձմեռ, գարուն, աշուն, տարվայ չորս եղանակներում անընդհատ շինութիւններ շինել տալու և գործաւորներ բանեցնելու էք, եթէ այսպէս չանէք, կը մեռնէք»: Ահա այն օրից ՚ի վեր Նաթանիէլը հանգիստ չունի: Արդէն քաղաքում բազմաթիւ պալատներ, և գիւղերում դղեակներ, պատշգամբներ, ամարանոցներ ունի, ոչինչ շինել տալու պէտք չունի, բայց ինչ անէ, գնչուհին գուշակութիւնը մեծ տպաւորութիւն արած է, ուստի արդէն շինվածները մէկ կողմից քանդել և միւս կողմից շինել է տալիս: Աղքատ գործաւորները երկար կեանք են բարեմաղթում Նաթանիէլին, գլխաւորաբար գնչուհին:

Վիէննայի հրէաները, (կարծեմ Եւրօպայի ուրիշ մայրաքաղաքների հրէաներն էլ նոյն կերպը ունե-

ոտնակոխ էր անում ամենայնիւ պրինցիպները, ուրանում և կեղծում էր մարդկային պատմութեան ճշմարտութիւնները, անբարոյականացնում էր ժողովուրդը, բթացնում էր լօգիկան. և այդ բոլոր նըպատակներին հասնելու համար չէր խորշում ոչինչ միջոցներից՝ մինչև հակառակորդի անձնական, մասնաւոր կեանքի կեղտոտելը,—բայց „Մեղուն“ գոնէ այդ բոլորը անում էր բացարձակ կերպով, իր թերթի էջերի վրա, տպագրական խօսքի միջոցով....

Իսկ նրա այժմեան ժառանգը աւելի հեռու է գնացել, աւելի կատարելագործվել է, աւելի է իմացել յ ա ր մ ա ր վ ե լ ժամանակի պահանջին: Նա չէ բաւականանում իր կռիւը հակառակորդի դէմ տպագրական խօսքի միջոցով վարելով, թերթի էջերի վրա՝ այսպէս թէ այնպէս բացարձակ կերպով մարտնչելով, նա մղում է իր պատերազմը հակառակորդի դէմ իր թերթի էջերից դուրս՝—թղթակցութիւնների տակ կեղծ ստորագրութիւններ սարքելով, թշնամուն (լինի դա քաղաքում, գաւառում, թէ արտասահմանում) փօստով անանուն, անստորագիր հայհոյական նամակներ ուղարկելով, գաւառները անթիւ անհամար նամակներ ուղարկելով՝ հակառակորդի անունը և յարգը վայր գցելով, նրա մասին ամենաստոտ և հրէշաւոր լուրեր տարածելով:

„Մեղուի“ կուսակցութիւնը գործ էր դնում ամեն տեսակ միջոցներ իր թերթի մէջ, տպագրական խօսքի միջոցով, բացարձակ կերպով,—իսկ նրա ժառանգի կուսակիցները, նոյն միջոցներովը չը բաւականանալով, նոյն միջոցներ գործ են դնում և լրագրից դուրս, մասնաւոր ամեն տեսակի և ամեն ձևի բազմաթիւ գրութիւններով:

Տեսնում էք, ուրեմն, որքան առաջադիմութիւն է արել մեր մամուլը, որքան աջողվել է նրան բ ա ր ո յ ա կ ա ն ա ց ն ե լ հասարակութիւնը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

—

Դեկտեմբերի 10-ին

Քանի մի օր առաջ տեղի ունեցաւ հայ-ուսանողական ներկայացումը յօգուտ չքաւոր ընկերների Կօրշի թատրոնում: Այս տարի ուսանողները տուեցին Սունդուկեանցի «Պէպօ» կօմեդիան, որ մի քանի տարի առաջ բաւական քաղցր տպաւորութիւն էր թողել հասարակութեան վրա: Այս տարի նոյնպէս բաւական յաջող անցաւ այն չափով, որքան կարելի է պահանջել ուսանողներից, որոնք շատ՝ կարճ ժամանակամիջոցում պատրաստված են լինում շատ անգամ բոլորովին առաջին անգամ ծանօթանալ պիէսայի հետ, ուր մնաց ուսումնասիրել պիեսան: Իրանց այս բարոյական պարտականութիւնը նրանք կատարում են գովելի եռանդով: Անհետաքրքրական չէն լինի, կարծում ենք, մի քանի տեղեկութիւններ նախկին ուսանողական այն ներկայացումների մասին, որոնք տեղի են ունեցել Մօսկվայում: Ներկայացումները այստեղ սկսվում են 1856 թվից, երբ առաջին անգամ տալիս են ուսանողները «Մեծն Ներսէս» ողբերգութեան հետ և ուսանող Փուղինեանի «Վայ իմ կորած ջիւան սալի» վօդէվիլը: Այն ժամանակ նորութիւն էր հայերէն լեզուով ներկայացումները, և-ի զուր չէն ասում, որ հասարակութեան հրճուանքին չափ ու սահման չը կար այդ օրը: Ներկայացումները այս ժամանակներում եղել են զուտ կրթողական բնաւորութեամբ, կամ աւելի լաւ է ասել, հայ հասարակութեան ինքնաճանաչութեան զարգացման նպաստող ձեռնարկութիւն: Ամեն ժամանակամիջոց իր «մօդան» է բերում, ինչպէս և իր լուրջ պահանջներն է առաջադրում: Վաթսունական թւականները մեզ համար էլ գարուն էին. մեր գրականութիւնն էլ զարթնում էր, մեր լեզուն էլ փորձ էր անում կաղմակերպվելու, մեր ինտելիգենցիան էլ ձգտում էր մասնակցել ընդհանուր հայրենիքում, Ռուսաստանում, տեղի ունեցած շարժմունքին: Մօսկվայի հայկական մտաւոր շարժումը կանգնեց և եօթանասուն թւականներից ներկայացումները լոկ նիւթական նպատակ ստացան: Շարունակ ամեն տարի հայ ուսանողները տալիս են մի որ և է ներկայացում շատ անգամ թարգմանօրէն, և ստացած փողերով պահում իրանց չքաւոր ընկերներին: Մինչև անցեալ տարվայ վերջը ուսանողները իրանց ներկայացումներով օգնութիւն են հասցրել 125 հոգու, ծախսելով ընդամենը 15,500 րուբլի (որքան ստոյգ յայտնի է) և ստանալով յետ հազիւ հազ 150 րուբլի:

Շատ անգամ կրկնվել է և ձանձրալի է դառնում կրկնել, որ ընկերների քաշած նեղութիւնների յիշելը շատ դժուար բան չէ, մանաւանդ նրանց համար, որոնք երկու երեք տարի առաջ մեզ հետ հայհոյում էին ուրիշներին, մեր առջև ի դ է ա լ ի ս տ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր էին անում, իսկ այսօր գոնէ յետ դարձնեն իրանց մի քանի (15—20) րուբլի պարտքերը: Չը նայելով աւարտած ուսանողների միանգամայն անտարբեր և անբարեխիղճ վարմունքին դէպի իրանց անցեալ օրերի ընկերների դըժբաղդ վիճակը, այսու ամենայնիւ ներկայ ուսանողները իրանց ընկերների օգնելու գործում արժանի են կատարեալ համակրութեան: Եւ այդ պատճառով ի նկատի առնելով այն ահագին գումարը, որ ուսանողները գործ են դրել իրանց երեսուն տարվայ ներկայացումների ժամանակ և 125 հոգի այս միջոցով աւարտածների թիւը, չէ կարելի չը մխիթարվել և արդարև չը յիշել բանաստեղծի հետևեալ խօսքերը.

Փուշ է փոխվում ամուր որձաքար,
Կերթայ բոլորը իր ժամանակով.
Բարի գործն է, որ մնում է պայծառ,
Որպէս պարզ երկինք չը խաւարելով:

Ուսանողական ներկայացումների աջողութիւնը կախված է այժմ թէ տեղիս հայ հասարակութիւնից, որը այժմ իր բարոյական պարտականութիւնն է համարում զոհել կարեաց չափ իր նիւթական միջոցները, և թէ այն օրիորդներից, որոնք չեն մերժում մասնակցել այդ ներկայացումներին: Սրանք բոլորն էլ արժանի են շնորհակալութեան:

Գար. Ընգ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Դեկտեմբերի 16/28

Ինչպէս երևում է «Ձայն հեռուից» վերնագրով «Մշակի» բանասիրականը Սպանդարեանի վրա սաստիկ ազդեցութիւն է ունեցել, և ահա նա կատաղած ուղարկում է ինձ իր ողորմելի «Նոր-Դարի» 178-րդ համարը (պէտք է նկատել որ ես «Նոր-Դար» չեմ ստանում), որի մէջ կայ մէկ առաջնորդող ձեր դէմ և հետն էլ մի կտոր թղթի վրա գրած մի նամակ *), որի մէջ նա իր անկրթութիւնը, իր մանրակրկիտ ու ստոր բնաւորութիւնը ամենաճարտար կերպով ցոյց է տալիս: Կարելի էր ծիծաղել Սպանդարեանի այդ անմիտ արարքի վրա, եթէ միայն իր նամակում չը լինէին վայրենի յիշոցներ ու վիրաւորանքներ, որ նա յանդգնում է ուղղել ձեր և իմ դէմ: Նախանձից, եսականութիւնից դրդված՝ չարախօսել, վատաբանել ուրիշներին, թէկուզ այդ ուրիշները իրանց բոլորովին անծանօթ էլ լինեն. անխտրաբար ու լրբօրէն անպատւել ուրիշների անունները իրանց սեփական մորթի պաշտպանութեան վրա դողալով. փրազներ բաց թողնել ուրիշների դէմ—Սպանդարեանների համար այդ բոլորը անել խղճի դէմ չէ, այլ և շատ հեշտ է: Եւ դրանք են մեր հասարակական գործիչները, դրանք են մեր ղեկավարները, դրանք են մեր ազգային պատւի պաշտպանները... Թողէք խնդրեմ. ախր դրանից աւելի դառն ծաղր էլ գոյութիւն չունէ աշխարհում: Դրանք այն ննջաւոր դերասաններն են, որ իրանց ինտրիգներով, իրանց ստութիւններով, խարդախութիւններով կործանում են ամենաքաջ ույժերը մեր կեանքից, անխիղճ կերպով կոխկրտում են հասարակութեան ամենազեղ զգացումները, ձգտումները, փչացնում նրա ճաշակը դէպի լաւագոյնը և գլորում նրան անշարժ և հոտած ճահճի մէջ նեխվելու և ոչնչանալու համար: Դրանք փրազեօր, անհասկացող փաստաբաններ են հայոց կեանքի, որ ծուռն ուղղելու փոխարէն աւելի են ծռեցնում: Փաստեր է ուզում Սպանդարեանը: Նա կարող է թերթել «Նոր-Դարի» բոլոր համարները և մի մի համարել,—և դրանք բաւական փաստեր են....

Ինչ որ վերաբերում է «Մշակի» դէմ ուղղած «Նոր-Դարի» 178-րդ համարի առաջնորդողը, դրա մէջ այդ վերջին լրագիրը աւելի քան երբ և է ապացուցանում է իր անզարգացողութիւնը, անհասկացողութիւնը: Evrica! Evrica!... յանկարծ բղաւում է Սպանդարեանը և փրազներ ճռճռացնելուց յետոյ դուրս է քաղում 1883 թվի № 146 «Մշակից» մի գրուած, որն իր, Սպանդարեանի տրամաբանութեամբ իբր թէ հակասում է նոյն իրան «Մշակի» «Բարոյական կրթութիւնից զուրկ ազգեր» վերնագրով այս տարվայ մէկ առաջնորդողին: Ահա Սպանդարեանի գիւտն ինչումն է. 1883 թւին Մօլչանօվ Սուվօրինի «Нов. Время» լրագրում տպել էր թէ հայ ազգը «գիշատիչ ժողովուրդ է, որ նա բաղկացած է հարստահարիչներից». «Մշակն» իր ժամանակին պատասխանել է թէ՝ դուք սխալվում էք, Մօլչանօվ, և կամ զրպարտում, որովհետև «յայտնի է, որ հայերի աւելի քան երկու-երրորդականը երկրագործներ և արհեստաւորներ են»: Սպանդարեանի տրամաբանութեամբ դուրս է գալիս որ այդ մտքին իբր թէ հակասում է այն միտքը, որ «Մշակն» յայտնել է այս տարի թէ՝ հայ ազգը բարոյական կրթութիւնից զուրկ է: Բայց ախր փոքր ինչ մտածեցէք, պ. Սպանդարեան.—«Մշակն» ասում է, որ Մօլչանօվ սխալվում է՝ ասելով որ հայ ազգը լոկ գիշատիչներից, հարստահարիչներից է բաղկացած և ապացուցանում է, որ այդ ազգը երկրագործ, արհեստաւոր ազգ է, սակայն բոլորովին հակասութիւն չի լինի եթէ նոյն «Մշակը» հէնց դրա հետ միասին յայտնէր իսկ, որ դոյն երկրագործ, արհեստաւոր ազգը բարոյական կրթութիւնից զուրկ է:

*) Այդ թերթը և դրա հետ էլ առանձին թղթի վրա գրած հայհոյական նամակը մեզ ուղարկված է Ժընէվից:

Խմբ.

նալու են) երբ իրանց նպատակին հասնեն, այսինքն հարստանան, այնքանով չեն բաւականանար, որովհետև ազնուապետաց հետ յարաբերութիւններ ունենալու անյագ և մոլեգին փառասիրութիւնն ունեն. թէպէտ հարուստ, բայց մուտք չունեն մեծամեծաց սրահներում, ուստի ամեն ճիգերնին կը թափեն և կը յաջողին baron-ի տիտղոս ստանալու, և կամ մկրտվելով von տիտղոսով ազնուանալու, սակայն կոմսի տիտղոս երբեք չեն կարող ստանալ. արդէն baron-ի տիտղոսն էլ ներկայումս այնքան դիւրութեամբ ձեռք չեն կարողանում բերել, ինչպէս առաջները. այժմ միջոցները խստապահանջ են, այլապէս բոլոր վիէննացի հրէաները բարոններ կը լինէին և տիտղոսին նշանակութիւնը չէր մնար. այս խըստապահանջութիւնը տեղի ունեցաւ ճշմարիտ baron-ների բարձած բողոքի վրա: Բայց հրէաները իրանց փառասիրութիւնը տղայամտութեան հասցրած են, որովհետև մեծ ազնուապետական տիտղոսներ չունենն և չեն կարողանում լիրացնել, ուստի այդ մեծաշուք տիտղոսները իբրև հասարակ մականուններ գործածում են, զորօրինակ Iacob Kaiser, David König, Salomon Fürst, Nathan Graf և այլն, որոնք նշանակում են կայսր, թագաւոր, իշխան և կոմս:

Վիէննացիք՝ Վիէննայի հրէաներին մականունների տեսակէտից, երեք կարգի են բաժանած. Zoologischer Iud կոչվում են այն հրէաները, որոնք Fuchs, Low, Wolf և այլ կենդանեաց անուններն են կրում: Botanischer Iud հրէաները Rosenzweig, Blumenthal, Grünbaum կոչվածներն են, իսկ Mineralogischer Iud հրէաներն են Silberstein, Goldstück, Kupfermann և այլն:

Անցեալ տարի փարիզում Դրիւմօն անունով մի հեղինակ «La France juive» գիրքը հրատարակեց: Գրքի յաւաջաբանը բացարձակապէս պատերազմ է հրատարակում սեմիտական ցեղին դէմ: Քննադատք ասացին որ գրքի բովանդակութիւնը կըքոտ է, անիրաւ է, բայց և այնպէս տաղանդալից գրիչ է: Հեղինակը ասում է որ հրէան թոյլ և տկար մի ցեղ չէ, որովհետև 18-դարերից 'ի վեր աննման քաջասրտութեամբ տարած է ամենաանգութ հալածանք, մինչդեռ ամենայն օր տեսնում ենք քրիստոնեայներ մի տիտղոսի կամ մի շնորհի համար կը շեղին իրանց համոզմունքից: Նմանապէս հեղինակը հերքում է այն խօսքը, որ սեպհականացնում են հրէին ասելով թէ «հրէան փողի երկրպագուն է». ընդհակառակը, ասում է հեղինակը, քրիստոնեաներն են փողապաշտներ, որովհետև հրէաների նախասենեակներում սպասում են փոխառութեանց համար: Այնուհետև Դրիւմօնը մի զուգահեռական է յօրինում Արիէնի և Սեմիտի մէջ, որոնք միշտ միմեանց պատերազմ են մղում իրանց յատկութիւններով և պակասութիւններով, և միմեանց ընդհարվում են հանապազօրեայ կեանքի մէջ:

«La France Juive»-ի հեղինակը ասում է 'ի մէջի այլոց, որ սեմիտը վաճառող է, ցանկացող է, խորամանկ է, խարդախ է, քուռ է, իսկ Արիէնը վերացեալ միտք ունի, դիւցազն է, ասպետական է, անշահախնդիր է, և վստահացող մինչ պարզամտութեան աստիճան: Սեմիտը հողաւէր է, ներկայ կեանքից դուրս ոչինչ չի տեսներ, Արիէնը երկնի որդի է, որ անդադար զբաղված է գերագոյն տենչանքներով. մինը ապրում է իրականութեան, միւսը գաղափարականի մէջ:

Սեմիտը բնազդումից վաճառական է, առևտրի կոչում ունի. նա փոխանակելու և իր նմանը խաբելու մէջ մեծ հանճար ունի:

Արիէնը հողագործ է, բանաստեղծ է, քահանայ է և մանաւանդ զինւոր. պատերազմը իր ճշմարիտ տարրն է. ուրախ զուարթ կը գնայ վտանգի յանդիման, մահը կարհամարհէ:

Սեմիտը ստեղծագործական քանքար չունի, ընդհակառակը Արիէնը կը հնարէ, կը ստեղծէ, իսկ մի Սեմիտ երբեք մի բան հնարած չունի: Սեմիտը հնարիչ Արիէնին հնարածը կը վարէ, կուսումնասիրէ և ձեռք կը բերէ մեծ արդիւնքներ, զորս իր համար կը պահէ բնականաբար:

Արիէնը արկածալից ճանապարհորդութեանց կը ձեռնարկէ, կը գտնէ Ամերիկան. սեմիտը, Եւրոպայի հալածանքներից խորամանկ օձիքը ազատելու, և ներկայացած այս գեղեցիկ առիթից օգուտ քաղելու համար փութանակ ասելու որ «ես էլ ինքս ինձ մի բան անելու կարող եմ» այն Սեմիտը՝ սպասում է որ այնտեղ ամեն բան կարգադրվի, տնօրինվի, հարթվի, մշակվի և ապա ինքը գնայ ուրիշների աշխատասիրութեամբը հարստանալ: Միով բանիւ ինչ որ մարդս անծանօթ երկիրների գիւտին համար 'ի գործ է դնում, ինչ ջանք որ անում են մարդիկ ցամաքային տարածութիւնները ընդարձակելու համար, Սեմիտը և մանաւանդ հրեայ Սեմիտը այնտեղ գործ չունի: Սեմիտը ընդհանուրից միայն կարող է ապրել 'ի մէջ մի քաղաքակրթութեան, զոր ինքը չէ շինած: Հեղինակը չէ ընդունում մինչև անգամ որ մկրտված հրէան հրեայ լինելուց դադրի. ասում է որ քրիստոնեայ լինելով կրկին ծառայում է իր ցեղին, բայց ուրիշ մի բանակում: Այս ասածին իբր ապացոյց մէջ բերում է հետևեալ տողերը, զոր քաղել է 1884 թվի «Իսրայէլական դիւանագիր մատենից:»

«Իսրայէլը մի ազգ է: Մենք հրեայ ծնված ենք, որովհետև հրեայ յաշխար եկած ենք: Իսրայէլական ծնողքից ծնեալ երեխան իսրայէլացի է: Ծընունդը նրան վրա պարտք կը դնէ մի իսրայէլացու բոլոր պարտականութիւնները: Թլփատութեամբ չէ որ մենք իսրայէլացու յատկութիւնները կը ստանանք: Ոչ, թլփատութիւնը քրիստոնէական մկրտութեան հետ ոչ մի համեմատութիւն չունի: Մենք իսրայէլացիներ չենք, որովհետև թլփատված ենք, բայց մեր զաւակները թլփատել տալիս ենք, որովհետև իսրայէլացի ենք: Մենք մեր ծննդեամբ իսրայէլական յատկութիւնը կը ստանանք, և մի իսրայէլացի մինչև անգամ հաւատը ուրանայ և կամ մկրտվի, երբեք չի դադարիր իսրայէլացի լինելուց: Միշտ և հանապազ հաւատափոխը կը կրէ իր վրա մի իսրայէլացու պարտականութիւնները:»

Հեղինակը այնուհետև բաղդատում է ընկերութեանց մէջ պատուաւոր մի քաղաքացու և կամ մի պատկառելի ազնուականի վստահ շարժումը, բարքը, վարքը, մի հարուստ հրէայի ինքնահաւան և վեհանձնութիւնից զուրկ վարմունքների հետ, և գտնում է հրէային ամբարտաւան և ոչ մեծանձն: Մինչև անգամ, ասում է, Ռօտշիլդները հակառակ իրանց միլիարդներին հնավաճառների են նմանում, ինչպէս նաև իրանց կանայքը թէպէտ մեծագին ադամանդներով զարդարված, բայց նմանում են ոչ թէ կիրակի օրվայ զգեստներով պճնված խանութպան կանանց, այլ շաբաթ օրվայ տօնական հանդերձներ հագած հրէուհիների:

Հեղինակը ուրիշ մի շատ բաներ է ասում, բայց երկար կը լինի ամէնքը թարգմանել, միայն սա մի քանի տողերն էլ աւելցնել արժան կը դատեմ իբրև վերջաբանութիւն:

Ընկերական յարաբերութեանց մէջ այն յանկուցիչ հրապոյրը, հանդէպ քրիստոնեայի, հրէան երբեք չը պիտի վայելէ, այն է հաւասարութիւն: Հրէան երբեք չը պիտի լինի քրիստոնեայ ցեղից մի մարդու ընկեր: Կը սողայ ծնկներիդ վրա, կամ քեզ կը ջախջախէ իր կրնկին տակ. կամ ներքեւ է, կամ վրադ, բայց կողքիդ,—երբէք:

Կրաօ

Հետևաբար Սպանդարեանն էլ ծուր է գտնում հակասութիւն։ Անշուշտ իր գլխում։ Բայց եթէ Սպանդարեանը հայերէն գիտէ՝ նա պէտք է նկատած լինէր, որ «Մշակի» առաջնորդողի միայն գովելի նպատակն էր դատապարտել հայ բնտելիգէնցիան, դատապարտել հայ վաշխառուներին, դատապարտել նոյնպէս հայ ժողովրդի այն մասը, որ օրինակ է վերցնում վերոյիշեալներից, մի խօսքով՝ դատապարտել հայ գիշատիչներին, հարստահարիչներին, արիւն ծծողներին։ Ցայտնի է, որ «Մշակը» արդէն առաջ էլ չատ անգամ դատապարտել է հայ ազգի վերոյիշեալ մասը մասնաւորապէս և ընդհանրապէս ամբողջ հայ ազգին, որ արտադրում է այնպիսի փտած, վնասակար պտուղներ և նոյն «Մշակը» ինչպէս առաջ, նոյնպէս և այսօր դարձեալ կարող է պնդել և այն, որ հայ ազգի մեծամասնութիւնը կազմում են աշխատասէր երկրագործներ ու արհեստաւորներ։ Այդ երկու մտքերն իրար երբէք հակասական չեն։

Կարելի էր «Նոր-Դարի» առաջնորդողի մտքերին մի-մի պատասխանել ու ջրել՝ նրանց, բայց չարժէ, որովհետև նախ՝ «Նոր-Դարի» յամառութիւնը գիտենալով՝ դա կը լինէր զուր ջուր ծեծել և երկրորդ՝ արդէն «Մշակը» վերջին բանակռւում այդ բոլորը գեղեցիկ կերպով արել է և կրկնելու հարկ չը կայ։ Սակայն մի նկատելի բան կայ. երբ Սպանդարեանի մտքերը հատնում են, նա փորում է աղբը և այնտեղից դարձեալ հանում հազար անգամ բրանով ասված, փտած, հին մտքերը և մէկ ուրիշ ֆրազի մէջ կոկելով՝ բաց թողնում, կարծելով որ ընթերցողն այնչափ տգէտ է, որ չի հասկանայ այդ արարքը։ Ինչ անես. Սպանդարեաններն ամեն բան իրանց չափով են չափում։

Ժընէվ. Լ—ենց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ընթերցողը յիշում է որ «Մշակի» 141-որդ համարի առաջնորդող յօդուածում մենք ասեցինք որ Աբգար Յովհաննիսեան համ առաջինն էր դումայում, որ շնորհակալութիւն յայտնեց Իզմայլովին նրա աշխատանքների համար Ս. Պետերբուրգում, համ էլ մի քանի շաբաթից յետոյ իր օրգան «Արձագանք» շաբաթաթերթում, երեսով է տալիս Իզմայլովին նրա գործ դրած քաղաքային փողերը Ս. Պետերբուրգ գնալու համար։ «Արձագանք» այդ յօդուածից յետոյ պատասխանեց որ Աբգար Յովհաննիսեան չէ առաջարկել շնորհակալութիւն յայտնել Իզմայլովին, այլ այդ արել է Միքայէլ Թամամշեվ։ Ընդունում ենք որ սխալվել ենք, որ Յովհաննիսեան շ ն ո ր հ ա կ ա լ ո ւ թ ե ա ն մասին չէ էլ խօսել, բայց միթէ այդ չէ նշանակում պարոնի կողմից միմիայն բառերին կպչել։ Փաստը դարձեալ մնում է որ Աբգար Յովհաննիսեանն է ա ռ ա ջ ա ր կ ե լ Դումային ընդունել և վաւերացնել Իզմայլովի Պետերբուրգում արած ծախսերը։ Այդ ուրիշ խնդիր է որ Դուման երևի առանց Յովհաննիսեանի էլ կը հաստատէր այդ ծախսերը, բայց այնու ամենայնիւ Յովհաննիսեանն էլ ոչ թէ միայն ո չ ի ն չ ը ն դ դ է մ չ ո ւ ն է ր ասելու այդ ծախսերի դէմ, այլ ինքն էլ ա ռ ա ջ ի ն ը եղաւ որ առաջարկեց վաւերացնել այդ ծախսերը. իսկ մի քանի շաբաթից յետոյ, երբ նրա և Ռուպրավայի շահերը տարբեր դարձան, այն ժամանակ նոյն Յովհաննիսեան երեսով է տալիս Իզմայլովին այն ծախսերը, որոնց ինքն է եղել առաջին առաջարկողը Դումային՝ ընդունելու և հաստատելու։ Եւ Դուման Յովհաննիսեանի առաջարկութեան հիման վրա մ ի ա ձ ա յ ն վաւերացրեց ծախսերը։ Ահա խրողութիւնը. Թիֆլիսի Դումայի հոկտեմբերի 13-ի նիստի արձանագրութեան մէջ գտնում ենք հետևեալ տողերը՝ «Ձայնաւոր Յովհաննիսեան ա ռ ա ջ ա ր կ ո ւ մ է Իզմայլովի ձեռքով արած ծախսերի խնդիրը անմիջապէս վաւերացնել։» Եւ նոյն արձանագրութեան մէջ ասված է որ այդ առաջարկութեան հիման վրա Դուման կատարված ձայնատուութեամբ միաձայն որոշեց վաւերացնել յիշեալ ծախսերը։

—

ԳՕՐՈՒՍ. Ս. Աստուածածին եկեղեցու քահանայ Եղիշէ Տէր-Սահակեանց խնդրում է մեզ տպել հետևեալը։ Ձեր լրագրի № 142 մէջ Գօրուց հաղորդած այն լուրը, որ իբր թէ տեղիս ծխական ուսումնարանների ուսուցիչներից մի քանիս ուսուցչութեան վկայագիր չունեն, մեծ շփոթ յարուցեց ուսումնարանի ուսուցիչների շրջանում և ուսուցիչները ինձ վրա մատնացոյց են անում, իբր թէ ես եմ հաղորդել յիշեալ լուրը։ Խնդրեմ յայտնեցէք այժմ «Մշակի» մէջ, որ թէև ճշմարիտ է՝ ես իմ առանձնապէս ներկայացնելով հոգաբարձութեանը խնդրել եմ կրօնի դասատուութիւն ինձ յանձնել, և մինչև այսօր էլ ոչինչ պատասխան չունեմ, բայց այնու ամենայնիւ յիշեալ լուր հաղորդողը ես չեմ, թող ամենքը միամտվեն։»

—

Պարսկաստանի Արդաբիլ քաղաքից մեզ գրում են, որ առաջիկայ նոր տարվայ օրը այդ քաղաքի հայ թատրոնասէր երիտասարդների մի խումբ մտադիր է մի հայերէն ներկայացումն տալ։ Կը խաղան «Արշակ երկրորդ» ողբերգութիւնը և «Խէչօի-Թուղ» վօդևիլը։ Թղթակիցն աւելացնում է որ այս երկրորդ անգամն է որ շնորհով պ.պ. Խ. Շահբազեանի, Յ. Ահարօնեանի և Մ. Փարամազեանի՝ Արդաբիլի հայ հասարակութիւնը առիթ կունենայ տեսնելու հայոց ներկայացումն։

—

Մեսրոպ եպիսկոպոս Սմբատեան շարունակում է պարապել հայկական արձանագրութիւնների ուսումնասիրութեամբ։ Էջմիածնի «Արարատ» ամսագրի նոյեմբերի տետրակում Մեսրոպ եպիսկոպոսը տպագրել է մի քանի արձանագրութիւններ և հրատարակել է մի քանի տեղեկութիւններ իր հետազօտութիւններից, որոնց մէջ, Արմաւիրի և Ցօլակերտի արձանագրութիւնների մասին կարդում ենք հետևեալը. «Արմաւիրի Թ. արձանագիրը շրջապատված է գօտւոյ նման արձանաքարի չորս կողմովի, որ գտնվել է Սուրմալուի գաւառի Ղազանչի պարսիկ գիւղում, Երասխի միւս ափին (աջ ափին), Արմաւիրի հանդէպ.. Արմաւրի Ժ. արձանագիրը բաղկացած է 13 տողից, որը գտնվեց Արմաւրի բլրի հարաւային ստորոտում, իսկ Ցօլակերտի Բ. արձանագիրը, որը բաղկացած է 11 տողից գտել է պ. Մատթէոս Մկրտչեան Բայաթ—Թօխանղանլու պարսիկ գիւղի մօտ եղած Դաւաթլու անուամբ հողաբլրակի ներքև Ցօլակերտի հանդէպ՝ և իմացնելով մեզ՝ գնացինք ՚ի Տաշբուռն օրինակեցինք։ Այն արձանագրութեան միւս երեսին սանդ է փորված։ Այս արձանագրութեան առաջին երկուսը նամակիս հետ յուլիսի 10-ին, իսկ վերջին Ցօլակերտինը, սեպտեմբերի 1-ին ուղարկեցի պ. Քերովբէ Պատկանեանին՝ հայազգի պրօֆէսօրին՝ թարգմանելու համար. նըմանապէս և Սարգիս եպիսկոպոսից օրինակած Մաստարացի արձանագրութեան օրինակն։» Պրօֆէսօր Պատկանեան իր պատասխանի մէջ յայտնում է որ ինքը Վիէննայի եօթերորդ միջազգային արևելագիտաց ժողովում խօսեցել է հայկական բևեռաձև արձանագրութիւնների մասին, աւելացնելով, որ առաջին արձանագրութիւնների պատճէնը ղրկել է Վիէննա և Լօնդօն, և որ առ այժմ դրանց թարգմանելը անկարելի է, որովհետև պակասորդ է, և չատ նոր նշանագրեր կան, որոնք մինչև այժմ անյայտ են։

—

Հինգշաբթի թատրօնում տրվեց մի երաժշտական երեկոյթ յօգուտ երկրորդ գիմնազիայի չքաւոր աշակերտների։ Մեծ տօնի թէ ուրիշ պատճառով, թատրօնի երկու երրորդական մասը դատարկ էր. բռնված էին միայն բոլոր օթեակները, իսկ պարտերում միայն գիմնազիստներ էին երևում։ Կօնցերտին մասնակցում էին տեղական օպերայի դրեթէ բոլոր դերասանները։ Երիտասարդ հասարակութիւնը չատ բուռն կերպով ծափահարում էր բոլոր մասնակցողներին, ծափահարում էին և այնպիսի տեղերում, որտեղ ծափահարելու ոչինչ չը կար։ Կրկնել էին տալիս երգելու բոլոր երգիչներին, այնպէս որ նշանակած տասս համարի տեղ կատարվեցաւ քսաներքը, չը հաշվելով «Ֆաուստի» երրորդ գործողութիւնը, որ ներկայացվեցաւ կօնցերտից առաջ։ Ասենք դա մի ընդհանուր երևոյթ է բարեգործական երեկոյթների ժամանակ, բայց էլի պէտք է խղճալ հասարակութեանը, որին զոռով լսել են տալիս այնպիսի երգիչների, որոնց ուրիշ անգամ նա մեծ ախորժանքով չուացնում է, իսկ բարեգործական կօնցերտի ժամանակ չուացնել չէ ընդունված....

—

Էջմիածնի «Արարատ» ամսագրում կարդում ենք. «Սինօդը յանուն բոլոր կօնսիստօրիաների շրջաբերական հրամանով պատուիրում է, որ եպիսկոպոսները առանց հոգևոր իշխանութեան թոյլատուութեան իրաւունք չունենան ինքնագլուխ ծախսեր անել, բացի սովորական ծախսերից և կարկատաններից, որոնց (կարկատանների) ծախսը տարին ե ր ե ս ո ւ ն րուբլուց աւելի չը պէտք է լինի։»

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են։ «Ալէքսանդրապօլում չորս ուսումնարան պէտք է բացվէր։ Ուսումնարանների հետ որ և իցէ կապ ունեցող անձինք յոյս էին տալիս Ալէքսանդրապօլում գտնվող և ուսուցչական պաշտօն վարել ցանկացող երիտասարդներին, որ ամենքն էլ տեղ կը ստանան, քանի որ ուսումնարաններին չատ ուսուցիչներ են հարկաւոր։ Սակայն զանազան վիճաբանութիւնների պատճառով այդ դպրոցները չը բացվեցան։ Ամիս ու կէս կը լինի, որ օրիորդաց մի դպրոց բացվել է, ուր դասախօսում են մեծ մասամբ վարժուհիներ։ Այս օրերս էլ բացվեցաւ տղայոց մի դպրոցը մեծ դժուարութիւններով։ Մնացած երկու ուսումնարանների բացումը դեռ յետաձգվում է անորոշ ժամանակով, թէև Ալէքսանդրապօլը կարիք ունի այդ դպրոցների մէջ։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՕԼԳԱՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԵՒՐՕՊԱՆ

—

Քաղաքական գործերի և դիպլօմատիական յարաբերութիւնների մասին հեռագիրները կրկին սկսեցին կասկածելի տեղեկութիւններ բերել։ Ոչ միայն հեռագրական կարճ և միակողմանի լուրերը, այլ և արտասահմանեան մամուլը նորանոր խրողութիւններ է հաղորդում պետութիւնների փոխադարձ յարաբերութիւնների մասին, և այդ բոլորը պտտում է պատերազմական օրինագծերի, զինուորական բիւդժէտների, և պատերազմական տրամադրութիւնների չուրջը։ Բօլգարական խնդիրը շարունակում է լինել կենտրոն այդ տեսակ բոլոր շարժումների համար։ Խաղաղութեան ապահովութիւնը հիմնական կերպարանք չէ ստանում, չը նայած այն տնտեսական ճգնաժամին, որի տակ ճնշվում է Եւրօպան, չը նայած այն սօցիալական շարժումներին, որոնք բաւականին նիւթ են տալիս Եւրօպայի պետական ղեկավարներին, չը նայած վերջապէս այն հակա-պատերազմական տրամադրութեանը, որը արտայայտում է արտասահմանեան չատ երկիրների հասարակաց կարծիքը։ Միւս կողմից ոչ ֆրանսիական մինիստրութեան փոփոխութիւնը, ոչ անգլիական պահպանողական կաբինէտի մէջ ծագած դժուարութիւնները, որոնք տեղի ունեցան Չերչիլլի հրաժարականի պատճառով, ոչ էլ պետութիւնների ներքին բարեկամական-դաշնակցական յարաբերութիւնների կերպարանափոխութիւնները չեն կարողանում թուլացնել այն պատերազմական կասկածը, որը պտտում է Սօֆիայի չուրջը։ Եւրօպայի բոլոր անկիւններում պատերազմական պատրաստութիւններ են լինում ամենաքաղաքավարի կերպով։ Զինված է Աւստրիան, զինվում է Գերմանիան, զինվում է մինչև իսկ Թիւրքիան, զինված է Ֆրանսիան. Անգլիան պատրաստ է. պատրաստվել է և Իտալիան. պատերազմական տագնապից ազատ չեն կարողանում մնալ նոյն իսկ Ցունաստանը, Սերբիան, Ռումինիան, և մինչև իսկ Շվէյցարիան.... Բօլգարական պատգամաւորութեան պետութիւններին արած այցելութիւնը չտմպեցնում է այդ պատերազմական խնդրի լուծումը. սակայն պէտք է նկատել և այն, որ պետութիւնների կողմից պատգամաւորութեանը ցոյց տուած ընդունելութիւնը աւելի է կնճռոտում խնդիրը։ Աւստրիան իր բարեկամութիւնը յայտնեց Սօֆիայի կառավարիչներին, աւելացնելով որ Աւստրօ-Ունգարիան իրաւունք չէ համարում խառնվել Բօլգարիայի ներքին գործերի մէջ։ Վիէննայից պատգամաւորութիւնը մեծ վստահութեամբ անցաւ Բերլին։ Բերլինի մէջ իշխան Բիսմարկի որդին իր բոլոր մտքերով և ակնարկներով ապացուցեց, որ Գերմանիան ապագային է թողնում այս կամ այն դիրք բռնելը, չեչտելով դէպի Ռուսաստանը ունեցած բարեկամական յարաբերութիւնների վրա։ Լօնդօնում բօլգարական պատգամաւորութեան ցոյց տուած համակրական ընդունելութիւնը չատերի տեսակէտից աւելի քան անսպասելի էր։ Լօնդօնում բօլգարական կառավարութեան ներկայացուցիչներին հաւատացրին, որ «Բօլգարիան կարող է դրականապէս յուսալ Անգլիայի և Իտալիայի աջակցութեան վրա։» Նոյն Լօնդօնում, Լորդ-Մէրի մօտ եղած նախաճաշիկի ժամանակ պատգամաւորները յայտնեցին, որ «բօլգարները կը գործեն այնպէս, ինչպէս որ գործել են մինչև այժմ, որպէս զի համենեն կատարեալ անկախութեան։» Պետութիւնների տրամադրութիւնները և դէպի բօլգարական հարցը ունեցած հայացքները այնքան տարբեր են, որ Լօնդօնի կառավարութեան բռնած դիրքը մի մեծ վտանգ է համարվում խաղաղութեան համար, և այդ վտանգի վրա մատնանիշ արեց թէ ֆրանսիական և թէ մի քանի ուրիշ ազգերի մամուլը։ Բօլգարական պատգամաւորութիւնը այդպիսով Լօնդօնից հեռանում է սիրտ առած, ոգևորված։ Այդ դեռ բաւական չէ. Թիւրքիան ևս սպասում է յունվարին բօլգարական պատգամաւորութեանը, և մինչև այդ ժամանակ ոչինչ քայլ այլ ևս չէ ուզում անել բօլգարական հարցի համար։ Հետաքրքրական է այդ դրութեան մէջ Ֆրանսիայի բռնելիք դիրքը. այդ դիրքը շուտով կը պարզվի, երբ հեռագիրը մեզ լուր կը բերի բօլգարական պատգամաւորութեան Փարիզ գալու մասին։ Սակայն այժմեանից էլ, հիմնվելով ֆրանսիական մամուլի տուած տեղեկութիւնների և արտայայտած կարծիքների վրա, կարելի է ասել, որ հանրապետական Ֆրանսիան ամենաչատը՝ չ է զ ո ք դիրք կը բռնի դէպի պատգամաւորութիւնը, և արտայայտելով իր համակրութիւնը դէպի Բօլգարիան, կը չեչտի խաղաղութեան անհրաժեշտութեան վրա.... Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, թէ ինչի վրա է հիմնվում բօլգարական խնամակալութեան բռնած այժմեան համարձակ և անկախ ուղղութիւնը։ Այդ տեսակէտից նայելով՝ հեռագրական այն լուրը, թէ ազգային մեծ ժողովը գումարվելու է յունվարի 10-ին, նոր իշխան ընտրելու համար,—մի տեսակ հաւանական է երևում։ Բայց ո՞վ կը լինի այդ իշխանը,—ահա գըլխաւոր հարցը։ Բօլգարական գահի թեկնածուներից չատերը արդէն մոռացութեան տրվեցան։ Ռուսաստանը պնդում է, որ չէ ընդունում այժմեան խնամակալութեան և կառավարութեան օրինաւորութիւնը և պնդում է Մինգրելիայի իշխանի թեկնածութեան վրա։ Եւրօպական պետութիւնները որոշ և կտրական կերպով այդ առաջադրութեանը լուծում չեն տալիս. իսկ միւս կողմից Բօլգարիայում հարց են զարթեցնում բօլգարական հանրապետութեան, կամ բօլգարական թագաւորութեան վրա։

Վերջին դէպքում մինչև անգամ իշխան Ալէքսանդր Բատտենբէրգի անունը կրկին հանդէս է գալիս, և նոյն իսկ քաղաքական շրջաններում խօսում են Բատտենբէրգի վերադարձի մասին։ Այդ վերադարձը գուցէ բուռն շփոթութիւններ առաջ կը բերի, բայց դրանով կարծէք Բատտենբէրգի անունը բօլգարական հարցի միջից հեռացնելու տրամադրութիւն չը կայ, և օրից օր այդ կէտը աւելի և աւելի լայն չափեր է ընդունում։ Բատտենբէրգի թեկնածութեան վերաբերութեամբ, մենք արդէն հաղորդել ենք պետութիւնների կարծիքը, և ընթերցողները գիտեն թէ որ պետութիւնը կողմնակից և ո՞րը հակառակ է այդ իշխանի թեկնածութեան մտքին։ Ռուսաստանը շարունակում է ընթանալ իր քաղաքական արդէն յայտնի ուղղութեամբ, և «Journal de St. Petersbourg» կիսապաշտօնական լրագիրը իր վերջին համարներից մէկում իշխան Ալէքսանդրի վերադարձի առիթով յայտնում է, որ «Բատտենբէրգի Բօլգարիա վերադառնալը վերին աստիճանի կամայական վարմունք և խսկապէս սպառնալիք կը լինէր։ Այդ փաստը կաւելացնի երկպառակութեան նոր սերմեր արդէն եղած երկպառակութեան վրա, և Արևելքի խաղաղութեանը և ընդհանուր հանգստութեանը ծանր վտանգ կը սպառնայ։» Կիսապաշտօնական թերթի խօսքերը կրկին անգամ որոշակի յայտնում են ռուս կառավարութեան ցանկութիւնները Բօլգարիայի վերաբերութեամբ։ Այդպիսով եւրօպական հայեացքները դէպի բօլգարական խնդիրը առ այժմ մի ուղղութիւն չեն ներկայացնում, որի պատճառով և քաղաքական մի քանի հարցեր աւելի ու աւելի բարդվում են։

ՆԱՄԱԿ ՇՎԷՅՑԱՐԻԱՅԻՑ

—

Ժընէվ, դեկտեմբերի 16/28

Հարկաւոր եմ համարում հաղորդել ձեզ հետևեալ հետաքրքիր տեղեկութիւնները։

Դեկտեմբերի 22-ին կովկասեցի ուսանողների կողմից այստեղ տրվեցաւ «Կովկասեան երեկոյթ»։ Ամենայաջող կերպով ներկայացվեցան Գօգօլի հռչակաւոր «Ռէվիզօր» կօմէդիայից մի քանի տեսարաններ։ Ներկայացվեցաւ նմանապէս Մաղաթեանի «Կըռթ-կըռթ» վօդևիլը։ Թէ արդեօք որչափ գեղեցիկ կերպով անցաւ այդ վերջինը, ասելու հարկ չը կայ։ Գեղեցիկ դահլիճը, ուր խմբված էին աւելի քան 150 հոգի, ծափահարութիւններից և ծիծաղից դղրդում էր։ Այս կովկասեցի-

ները պարեցին «Լեզգինկա», որը երեւոյթին կատարեալ կենդանութիւն տուեց: Օտարազգիները «Լեզգինկայից» հիացած էին և անդադար խնդրում էին կրկին ու կրկին պարել: Մի հայ ուսանող աջող կերպով կարդաց Գօգօլի «Խելագարի յիշատակարանից» մի հատուած: Երգեցին հայոց և վրաց երգեր: Օտարազգիները անդադար պահանջում էին խորովածով շամփուրները և, որպէս ասում էին իրանք, շատ հաւանում էին «կովկասեան կերակուրը»: Սկզբից մինչև վերջ թագաւորում էր աշխուժութիւն, կենդանութիւն և ուրախութիւն: Ինչպէս ասում էին շատերը՝ օտարազգիների կողմից ծրնէվում երբ և իցէ տուած երեկոյթներից ամենալաւերից մէկը կարելի է համարել «Կովկասեան երեկոյթը»:

Աւելորդ չեմ համարում մէջ բերել այստեղ մի հատուած «Journal de Geneve» լրագրի «Կովկասեան երեկոյթ» վերնագրով համակրական յօդուածից, որը արտատպեցին այստեղի մի քանի ուրիշ լրագիրներն էլ:

«Ով ներկայ էր չորեքշաբթի երեկոյ Շէյնսի դահլիճներում տրուած երեկոյթին, նրան կարող էր Կասպեան ծովի եզերքի մօտ կարծել: Դուրսը ձիւն և ցուրտ, ներսը աւելի քան 150 հոգի, որոնց մեծամասնութիւնը խօսում էր ռուսերէն, կամ կովկասեան լեզուներից որ և իցէ մէկը: Կային անձինք (եւրոպացիներ), որոնք անկարող էին իրանց մաս ունենալ այդ խօսակցութիւններում, հետևաբար այդպիսիները իրանց գլխաւոր հաճոյքը գտնում էին ներկայացման մէջ, որ տրվում էր զանազան լեզուներով: Ներկայացնողները խաղացին աքանչելի միմիկայով և եռանդով: Նախ արրվեցաւ Գօգօլի ռուսերէն կօմէդիան, յետոյ մի տեսակ «Pot-pourri» որի մէջ ռուսերէնը խառնվում էր կովկասեան լեզուների հետ, որոնք թէպէտ և աւելի քիչ ներդաշնակ հնչիւն ունէին, սակայն նրանց մէջ կար ոյժ և էներգիա և հաճելի էր լինում նկատել նրանց մէջ լեռնաբնակ ժողովրդների դիւցազնական բնաւորութիւնը»....

Լ—ենց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Անգլիական մինիստր Չերլիլի հրաժարականը աղմուկ է գցել անգլիական մամուլի մէջ: Պահպանողական լրագրութիւնը այդ նախատինք է համարում Չերչիլի համար: Ընդհակառակը ազատամիտ և իրլանդական-ազգային միութեան օրգանները այդ հրաժարականով մի մեծ արժանաւորութիւն են վերագրում Չերչելին և պահպանողական կաբինետի անկումը մօտ են համարում: Հեռագիրը արդէն լուր բերեց որ Գօշէն բռնեց Չերչիլի տեղը: Հարտինգտօն մերժեց մտնել Սալըսբրիի մինիստրութեան մէջ: Լօնդօնից մեզ ուղարկված մի ուրիշ հեռագիր հաղորդում է, որ մինիստրութեան մէջ փոփոխութիւններ են սպասվում: Անկասկած իրլանդական հարցի այժմեան ծանր վիճակը կը շտապեցնի այդ փոփոխութիւնը:

—Ֆրանսիական լրագիրները լսել են, որ գերմանական կառավարութիւնը մտադիր է Էլզաս-Լօթարինգիայի երկաթուղիների վրա միայն բուն գերմանացի ծառայողներ ունենալ: Ծառայութիւնից կը հեռացվեն և այն Ֆրանսիացիները, որոնք գերմանական հպատակութիւն են ընդունել:

—Իտալական գահի թագաժառանգը, ինչպէս հաղորդում են Հռօմի լրագիրները, առաջիկայ տարվայ ապրիլին սկսելու է մի ճանապարհորդութիւն: Թագաժառանգ իշխանը կը լինի և Վարշավայում, Պետերբուրգում, Մօսկվայում, որտեղից Օդէսայի վրայով կանցնի Կ. Պօլիս:

—Օրերումս Թէհրանում, Պարսից կառավարութիւնից Ֆրանսիական ինժիներ Բօստալ թոյլտուութիւն է ստացել Թէհրանից մինչև Շահ-Աբդուլ՝ երկաթուղու գիծ կառուցանել:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 դեկտեմբերի: «Новое Время» հաղորդում է, որ Անդրկասպեան շրջանի կառավարիչ գեներալ Կօմարօվ կանչված է Պետերբուրգ, և որ նրա գալը կապ ունի Անդրկասպեան անկախ շրջան կազմակերպելու հարցի հետ:

ՍՕՖԻԱ, 25 դեկտեմբերի: Բօլգարական կառավարիչները պաշտօնապէս յայտնում են, որ իբրև թէ իրանք չեն խնդրել Բատտենբերգին Բօլգարիա վերադառնալ:

ՎԻԵՆՆԱ, 25 դեկտեմբերի: Այստեղ հաստատում են, որ իբրև թէ Բատտենբերգի բօլգարական պատգամաւորների հետ կէօլնում ունեցած տեսակցութիւնը մասնաւոր բնաւորութիւն ունէր:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 25 դեկտեմբերի: Սուլթանը կանչեց այստեղ բօլգարական ընդդիմադրական կուսակցութեան ղեկավար Ցանկօվին, բանակցութիւններ սկսելու՝ բօլգարական կաբինետի մէջ նրա մտնելու համար:

ՎԻԵՆՆԱ, 25 դեկտեմբերի: Մինիստրական «Fremdenblatt» լրագիրը կատարելապէս համամիտ է «Journal de St. Petersbourg»-ի հայեացքների հետ Բատտենբերգի վերադարձի ունենալի հետևանքների վերաբերմամբ: Լրագիրը ասում է, որ պետութիւնների ցանկութիւնը պաշտպանել Բերլինի դաշնագիրը՝ պէտք է համոզէ բօլգարներին, որ հաւանութիւն չէ կարող գտնել ոչ մի այնպիսի ձեռնարկութիւն, որը կարող կը լինի վտանգ սպառնալ ընդհանուրի խաղաղութեանը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ԱՐԴԱԲԻԼ. Ա. Մ. Մ. Ձեր պահանջած գրքի արժէքը չը գիտենք: Թէ այդ մասին տեղեկութիւն ստանալու և թէ գիրքը բերել տալու համար կարող էք դիմել՝ Թիֆլիս՝ Въ Центральн. книжн. торговлю.

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Շուտով լոյս կը տեսնի ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱՏԱՆ ՀԱՄԱՐ Ե. Թաւարբէգեանի կազմած „БЕСѢДЫ И ЧТЕНЬЕ“ ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ:
1—1

ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑԸ աւարտած ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ Է ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՊԱՇՏՕՆ ՎԱՐԵԼ հայոց դպրոցներում ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ. յունվարից մինչև ուսումնական տարուայ վերջը՝ 24 դասին 250 րուբլի, փետրվարից՝ 200 րուբլի: Հասցէն իմանալ „Մշակի“ խմբագրատանը:
1—3

1887 Թւին
(ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

„ԱՐՁԱԳԱՆՔ“

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ

Կը հրատարակվի մի և նոյն դիրքով և պրօգրամայով:
Տարեկան բաժանորդագինն է. . . 5 րուբլի:
Կէս տարվանը . . . . 3 րուբլի:

Թիֆլիսում ստորագրութիւնն ընդունվում է խմբագրատանը և «Կենտրօնական գրավաճառանոցում»:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են. Тифлисъ, въ редакцію «Ардзагенкъ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «Ardzagank»:
Ապառիկ բաժանորդներ չեն ընդունվում:
Առանձին համարները 10 կօպէկով:

Խմբագիր-Հրատարակիչ. ԱԲԳԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

(N. PAQUET ET COM.)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ.

Չորեքշաբթի, յունվարի 7-ին, ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ (MINGRELIE) շոգենաւը, նաւապետ ԺԻԲՈՒԷՆ (GIBOIN) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզօն, Օրդու, Սամսօն, Կ. Պօլիս և Մարսէլ: Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան գործակալներին. Բաթումում պ. Գարանիօնին և Թիֆլիսում պ. Բէնօին, նախկին Արծրունի գալլերէում, № 103.
1—3

8—100

ВЫСОЧАЙШЕ Утвержденное Кавказское Товарищество торговли аптекарскими товарами въ Тифлисѣ (Графская ул., противъ Музея).
ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԴԵՂԱՏԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՎԱՃԱՌՄԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ (Գրաֆսկայա փողոց, Մուզէյի դիմաց):

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՄԱՐ

Մեծ ընտրութիւն կարգօնից շինած գեղատեսիլ իրերի, բազմերանգ մամուռի և զարդարանքներ: Վառող թելեր, մագնի, պարաֆինային մոմեր, բազմատեսակ մոմակալներ, զանազանագոյն լապտերներ:

ԲԵՆԳԱԼԵԱՆ ԿՐԱԿՆԵՐ, ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՏՆԱՅԻՆ ՀՐԱԽԱՂՈՒԹԻՒՆ.

Օ-դը-կօլօն, և հոտաւէտ օծանելիք գեղեցիկ սրուակներում: Մեծ քանակութեամբ զանազան կօսմետիկական և փարմացևտիկական ապրանքներ, ռուսաց և արտասահմանեան գործարաններից:

«ՎԱՐԺԱՐԱՆ»

մանկավարժական ամսագրի I և II տարվայ բոլոր համարները վաճառվում են պ. Գ. Շահբուդաղեանի մօտ: Երկու տարվայ համարները միասին 5 րուբլի: Օտարաքաղաքացիք դիմում են այս հասցէով—Тифлисъ, Григорію Шахбудагянцу. Аббасъ-Абатская площадь, соб. домъ, № 8.
3—3

ԿՕՖԷ ՄՕԿԿՕ

Ս. ՍԻՈՒԻ և ԸՆԿ.
(Ц. 4907) 41—50 (շ)

ԵՂԲԱՐՑ ԾՕՎԵԱՆՕՎՆԵՐԻ ԵՒ ԸՆԿ.

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

(Սիօնի փողոց, քարվանսարայ Անանօվի)

ՎԱՃԱՌՈՒՄ Է խաղատոմսակներ I և II փոխառութեան և ԱՊԱՀՈՎԱՑՆՈՒՄ Է 50 կոպ. հատը: 10 տոմսակից աւելին 45-ԿՈՊ. ՀԱՏԸ. 20 տոմսակից աւելին՝ 40 ԿՈՊ. ՀԱՏԸ:
7—7 (ե. շ.)

„ДОНСКАЯ ПЧЕЛА“

ГОДЪ (XII)

Какъ и въ теченіи минувшихъ одинадцати лѣтъ, будетъ выходить два раза въ недѣлю, по четвергамъ и воскресеньямъ.

Цѣль газеты—служеніе интересамъ Приазовскаго края: разработка вопросовъ, касающихся экономической жизни этого края, своевременное обсужденіе всѣхъ явленій, имѣющихъ близкое соприкосновеніе съ мѣстной жизнью, оглашеніе болѣе или менѣе важныхъ событій, текущія явленія и мѣстныя новости.

Жизнь окружающихъ городовъ и другихъ сосѣднихъ мѣстностей--въ „Донской Пчелѣ“ имѣетъ всегда обширное мѣсто.

Торговый отдѣлъ „Донской Пчелы“, въ которомъ помѣщаются коммерческія свѣдѣнія, доведенъ до самыхъ широкихъ размѣровъ. Онъ особенно важенъ для всего торговаго міра Кубанской, Донской, Терской областей, Екатеринославской, Воронежской и Ставропольской губерній, гдѣ „Донская Пчела“ уже успѣла получить достаточную популярность, какъ веобходимое подспорье для торговыхъ сдѣлокъ.

Подписная цѣна:

Съ доставкою въ Ростовѣ на-Дону.		Съ пересылкою иногороднимъ.	
на годъ	6 р. —	на годъ	7 р.
„ полгода	3 „ 50	„ полгода	4 „ —
„ 3 мѣсяца	2 „ —	„ 3 мѣсяца	2 „ 50

За перемѣну адреса редакція взимаетъ 25 коп.

Письма и деньги адресуются исключительно въ контору редакціи „Донской Пчелы“, въ Ростовъ на-Дону.

Редакція покорнѣйше проситъ Гг. иногороднихъ подписчиковъ присылать свои требованія заблаговременно, написавъ свои полные адресы четко и разборчиво.

ПРЕМІЯ. Всѣмъ годовымъ подписчикамъ, приславшимъ до 20-го Декабря сего 1886 года подписныя деньги за 1887 годъ, будетъ разосланъ БЕЗПЛАТНО Донско-Азовской русско-армянскій календарь на 1887 годъ, въ которомъ, кромѣ общекалендарныхъ многочисленныхъ свѣдѣній, помѣщены также „Нахичеванъ на-Дону, его прошлое и настоящее“, съ литографированнымъ схематическимъ планомъ города, полнымъ Адресъ-календаремъ городовъ: Ростова, Нахичсвава, Таганрога, Новочеркаска, Маріуполя и проч. и проч.

Редакторъ-Издатель **И. А. Тер-Абраміанъ.**

DAS ECHO

IN BERLIN

Ist die beste und billigste Wochenschrifft für Deutsche im Auslande. DAS ECHO bringt allwöchentlich in unterhaltender Form Berichte über alle politischen, wirtschaftlichen, wissenschaftlichen und gesellschaftlichen Vorgänge, welche sich in Deutschland und im Auslande abspielen. DAS ECHO ist kein Parteiblatt, sondern es lässt die interessantesten Stimmen aller Parteien zu Worte kommen. DAS ECHO bringt in jeder Numer eine oder zwei abgeschlossene Novelleten, Erzählungen etc, aus der Feder bewährter Schriftsteller.

DAS ECHO will somit seinen Landsleuten im Auslande ein «Bote aus der Heimat» sein, deshalb ist auch sein Abonnementspreis ein sehr nidriger.

Die Expedition in Berlin S. W. versendet DAS ECHO nach allen zum Weltpostverein gehörigen Ländern für 4 Mark 30 Pf. vierteljährlich. In Russland kostet DAS ECHO durch die Post oder die Buchhandlungen bezogen jährlich 6 Rubel. Mit Versendung ins Innere oder mit Post versendung von Berliu aus 8 Rubel jährlich.
3—3

ՀԵՌԱԳԻՐ

Պատիւ ունիմ յայտնելու ԹԻՖԼԻՍԻ յարգելի հասարակութեանը, որ ՄԱԴԱԹԵԱՆ կղզու վրա կառուցված նոր շինութեան մէջ, շուտով բացվելու է ՄԵԾ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԵՆԴԱՆԱՆՈՑ, որ բաղկացած է աշխարհիս ամեն երկիրներից բերված ամենաընտիր և ամենագեղեցիկ տեսակների բազմաթիւ կենդանիներից և գազաններից, որոնց թւում կան՝ գիշատիչ, մսակեր, խոտակեր, կրծող, ողնաշար կենդանիներ, նոյնպէս կապիկներ, կրօկօդիլներ, օձեր և զանազան տեսակների թռչուններ: Բացի դրանից, կենդանանոցի մէջ լինելու է ԿԱՊԻԿՆԵՐԻ, ՇՆԵՐԻ, ՊՕՆԻՆԵՐԻ (փոքրիկ ձիերի) և ԱՅԾԵՐԻ թատրօն: Կենդանանոցի մէջ գտնվում է և ՎԱՐԺՎԱԾ ՓԻՂԸ:

Ներկայացման օրվայ մասին կը յայտնվի առանձին յայտարարութիւններով:
Թիֆլիսի հասարակութեանը իմ յարգանքներս մատուցանելով մնամ

Կառավարիչ կենդանանոցի Ֆ. Ի. ՖԷՑ
6—10

ՆՈՐ ԳԻՐՔ. (ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼԻԶՈՒՈՎ)

ՀՈՂԱՅԻՆ ԵՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՀԻՆ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ Ս. Բաշաթրեանի. 1 շրջան: Գինը 35 կ: Թիֆլիսի գրավաճառանոցներում: 10 աւելի առնողներին 20% զիջումն կը լինի կենտրոնական գրավաճառանոցում:
6—30

Дозволено цензурою, Тифлисъ 26 Декабря 1886 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовская у. д. каз.